

Dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė, Dovilė Valužytė
LDM Palangos gintaro muziejus
Vytauto g. 17, Palanga
Tel. (8 460) 53 501
El. p. sigita.baguzaite@gmail.com, dovilevaluzyte@yahoo.com

DR. SIGITA BAGUŽAITĖ-TALAČKIENĖ, DOVILĖ VALUŽYTĖ

Istorinių rūmų interjerai Palangos gintaro muziejuje

Atsinaujinęs Palangos gintaro muziejus – Lietuvos dailės muziejaus (LDM) padalinys – 2015 m. balandžio 24 d. lankytojus pasitiko restauruotuose grafų Tiškevičių¹ rūmuose, kuriuose pristatoma ne tik moderni gintaro ekspozicija, bet ir atnaujinti istoriniai eksterjerai, atkurti interjerai. Pirmame aukšte įrengtos aštuonios pirmųjų rūmų šeimininkų gyvenimą iliustruojančios salės. Siekiant atkurti namų autentišką buvę ieškoma patikimų šaltinių. Palangos rūmų projektų techninių brėžinių ir piešinių archyvą pavyko surasti dar 2006 m. Berlyne, Prūsijos valstybės kultūros paveldo slaptajame archyve (*Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz*)². Rūmai projektuoti garsaus vokiečių architekto Franzo Heinricho Schwechteno (1841–1924), kuris tuo metu buvo viena žinomiausių figūrų Vilhelmo epochos Berlyno architektūros pasaulyje. Jam buvo skirtas garbingas asmeninio imperatoriaus Vilhelmo II architekto titulas. F. H. Schwechteno sukurti darbai puošia dabartinės Vokietijos, Lenkijos, Italijos, Lietuvos miestus³. Pažinti rūmų kasdienio gyvenimo tėkmę padėjo ir svarbiomis „dėlionės“ dalimis tapo ypač negausi ikonografinė medžiaga bei amžininkų užrašyti prisiminimai.

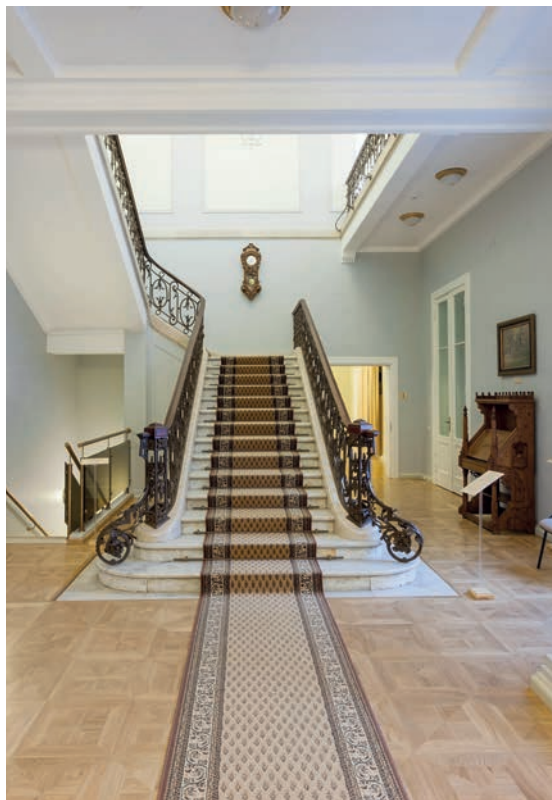
Šiame straipsnyje aptariami atkurti Tiškevičių istorinių rūmų pirmo aukšto interjerai, kuriuos puošia baldų komplektai, gobelenai, paveikslai, mažosios plastikos kūriniai iš LDM rinkinių bei privačių kolekcijų. Lankytojams pristatomos aštuonios salės: holas, Renginių salė, arba Didysis valgomasis, Raudonasis salonas, Didysis salonas, Grafienės kabinetas, Mėlynasis salonas, Jaunojo grafo kabinetas ir Mažasis salonas. Kiekviena iš salių publikacijoje bus aptarta atskirame skyriuje.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos dailės muziejaus Palangos gintaro muziejus, grafų Tiškevičių Palangos rūmai, architektas Franzas Heinrichas Schwechtenas, istoriniai interjerai, Romualdas Budrys.

Nors pilnas Palangos rūmų projektų komplektas neišliko⁴, vien rastoji dalis yra labai informatyvi ir atskleidžia daug reikšmingų rūmų kūrimo aspektų. Iš išlikusių brėžinių matyti, kad rūmuose buvo suplanuoti visi moderniausi tų laikų techniniai įrenginiai. Iš vonios kambarių buvo išvesta kanalizacija, atvestas šiltas ir šaltas vanduo, kambariuose įrengtas centrinis šildymas ir krosnių sistema, o dekoruoti židiniai numatyti tik didžiajame salone ir hole⁵. Architektas preciziškai sužymėjo kiekvienos rūmų patalpos paskirtį, pateikė eksterjerų ir interjerų detalių piešinius. Todėl galima aiškiai matyti, kad puošniausi kambariai su įmantria sienų, lubų lipdyba, meniniais parketais buvo suprojektuoti tik rūmų pirmame aukšte. Antro aukšto gyvenamieji kambariai buvo kur kas kuklesni. Apsiribota profilineis lipdiniais aplink lubas ir rozetėmis šviestuvų vietose.

Gaila, kad palyginti nedaug žinių turima apie pilną rūmų dekorą tuo laikmečiu, kai juose rezidavo Tiškevičių šeima. Yra išlikusios vos kelios kai kurių kambarių nuotraukos, kuriose matomi šeiminių barokiniai ir ampyro stiliaus baldai, mažosios plastikos elementai ir paveikslai. Kai kuriuos bruožus atskleidžia amžininkų užrašyti prisiminimai. Rūmų tarnautojas Konstantinas Kraucovas menotyrininkui, LDM direktoriui Romualdui Budriui pasakojo, kad Didysis salonas buvo apstatytas puošniais baldais, kabėjo žalios užuolaidos. Raudonajame salone stovėję raudonmedžio baldai, o gretimoje pokylių salėje, dabar vadinamoje Renginių sale, stovėjusios indaujos su šeiminių herbais puoštais servizais, skirtais „šešiasdešimčiai asabų“. Antrame aukšte, šalia rūmų koplyčios, buvusi biblioteka su gausia knygų kolekcija, eksponuoti graviūrų albumai, gintaro gabalai, senoviniai pinigai, kabėjusios litografijos, žemėlapiai⁶. Rūmuose lankęsis garsus lenkų istorikas, publicistas Stanisławas Karwowskis (1848–1917) aprašo nemenkos vertės paveikslus, kurie puošė ištis karališką rezidenciją. Jo nuomone, verčiausias dėmesio esąs Marcello Bacciarellio (1731–1818), žymaus Lenkijos karališkojo dailininko, tapytas Stanislovo Augusto Poniatovskio (1732–1798) portretas. Šeimnininkai iš tapytojo palikuonių įsigijo ir M. Bacciarellio autoportretą. Išskiriami ir Krafto tapyti Varšuvos kunigaikščio bei Saksonijos karaliaus Frydricho Augusto (1750–1828) ir jo žmonos portretai. Rūmų svečių žavėjo Giovannio Battistos Ortolanio-Damono (1750–1810) tapyti darbai: neidentifikuoto asmens, grafienės, F. Janowskio ir Kazimierzo Mordasiewicziaus (1859–1923) portretai. S. Karwowskis pastebi, kad labai vertingų italų dailininkų paveikslų yra valgomajame. Pamini ir prašmatnius gobelenus, puikias gipsines Jono III Sobieskio (1629–1696),

dviejų Stanislovo Augusto ir jo brolio pirmo Michalo (1736–1794) biustų kopijas, kurių originalai buvo Višniovece (dab. Ukraina). Minima rūmuose saugoma gintarų kolekcija, surinkta iš turtingo klodo, kurį po 6–10 pėdų gylio durpių sluoksniu 1900 m. aptiko grafas Feliksas Tiškevičius (1869–1933). S. Karwowskio atsiminimuose minima, kad rūmuose esą akmens ir bronzos amžiaus radinių iš dabartinės Palangos apylinkių, atkastų keturiais varstais nuo Palangos nutolusiame Kiauleikių kaime⁷. Šios ir kitos smulkios istorinės detalės leido pirmo aukšto ekspozicijos sudarytojui (ekspozicijos autorius – LDM direktorius, menotyrininkas R. Budrys) parinkti autentiškas XIX a. interjero detales, padėjusias sukurti ano meto prabangių rūmų aurą, kurią gali pajusti kiekvienas muziejaus lankytojas.

Holas

Pagal architektūrinį planą pažintis su dvaru prasideda rūmų hole. Čia būdavo pasitinkami svečiai. Jie kurį laiką užtrukdavo, todėl ši erdvė turėjo atrodyti reprezentatyviai ir padaryti įspūdį. Tam tikslui buvo parinkti atitinkami baldai, paveikslai bei kiti interjero elementai. Įdomus holo suplanavimas: stengiantis optimaliai išnaudoti natūralų apšvietimą, kuris rūmų šiaurinėje pusėje buvo prastas, holas suprojektuotas ypač aukštas, net per du pastato aukštus. Iš holo puošniais laiptais per tam įrengtą siaurą galeriją buvo galima pakilti į antro aukšto kambarius. Iš išlikusių brėžinių net dešimt buvo skirta pagrindiniam holui bei paradiniams laiptams, kurių puošyba įvardijama kaip klasicistinė, Liudviko XVI stiliaus⁸. Holas buvo papuoštas marmurizuotomis toskaniškomis kolonomis, pirmame aukšte sienos dekoruotos žemais paneliais su lipdinių skydais virš jų, o antrame aukšte – paneliais ir veidrodžiais, pakabintais ant lipdinių girliandų. Veidrodžiai, atspindintys ir sklaidantys natūralią šviesą, leido architektui pagerinti šiaurinėje pusėje įrengtos patalpos natūralų apšvietimą. Piešiniuose architektas numatė kelis laiptų turėklų variantus, parketo raštą. Hole buvo suprojektuotas dvipusis marmuro židiny, kurio antroji

Restauruoti Palangos grafų Tiškevičių rūmų pirmo aukšto paradiniai laiptai.

Fot. V. Aukštaitis

Restauruotų Palangos grafų Tiškevičių rūmų pirmo aukšto holas.

Fot. V. Aukštaitis

Restauruotų Palangos grafų Tiškevičių rūmų pirmo aukšto holas.

Fot. V. Aukštaitis

identiška dalis puošė Didįjį saloną. Išliko tik viena židinio dalis. Pagal ją, atliekant rūmų renovaciją, hole buvo atkurtas toks pat marmurinis židinytis. Jį šiuo metu puošia prabangus židinio laikrodžio⁹ ir porinės vazos bei lemos iš privačios kolekcijos¹⁰. Ant XIX a. 3 dešimtmečio laikrodžio postamento vaizduojamas Prancūzijos karalius Pranciškus I, kaire ranka pasirėmęs ant laikrodžio korpuso ir joje laikantis tekstą su epigrama.

Dabartiniame rūmų hole muziejaus lankytojus pasitinka buvusių šeimininkų portretai. Jų autorius – dailininkas K. Mordasiewiczus,

kuris vienu metu buvo apsistojęs pas F. Tiškevičių, turėjo čia savo studiją ir kūrė. Kartu pristatomi to laikmečio autentiški rūbai, siūti Paryžiuje¹¹, ekspozicijai specialiai parinkti mados meno žinovo Aleksandro Vasiljevo. Tiškevičių šeimai reziduojant dvare, holo šeimininkų svečių patogumui buvo įrengtos viršutinių rūbų pakabos, vietos prisėsti. Šiuo metu pristatomi masyvūs ąžuolo baldai su Tiškevičių herbais: XIX a. II pusės sekreteras, suolas su dviem krėslais bei XIX a. I pusės stolas, pagamintas Vakarų Europos dirbtuvėse, kurių identifikuoti nepavyko. Tai vienas iš nedaugelio daiktų, kadaise priklausiusių Tiškevičių giminei ir galiausiai vėl tapusių Tiškevičių rūmų istorinių interjerų dalimi. Stolas XIX a. viduryje puošė kitos Tiškevičių giminės atšakos palikuonių namus Gorodoke (Baltarusijoje). Vėliau Mykolo Tiškevičiaus sūnus Alfredas šį stalą atsivežė į Vilniuje turėtus rūmus. Tai, kad stolas priklausė būtent Gorodoko rūmams, patvirtina Alberto Žametto drobė „Grafų Tiškevičių rūmų Gorodoke interjeras“, kur pavaizduotas tų rūmų valgomasis su dviem tokiais stalais. Šis kadaise Tiškevičių giminei priklausęs stolas¹² į LDM rinkinius pateko 1966 metais¹³.

Unikalus eksponatas bei neatsiejama rūmų priimamojo holo dalis – sėdinčio pažo skulptūra, skirta svečio prisistatymo kortelei padėti¹⁴. Vizitinė kortelė kilo iš prancūzų žodžio *visite*, reiškiančio oficialų apsilankymą pas ką nors arba pažįstamų aplankymą. Tokios asmens kortelės Vakarų Europoje iki XVII a. buvo naudojamos vien tik aukštuomenės sluoksniuose. XVIII–XIX a. visuose aukštesnės klasės namuose sidabriniai kortelių padėklai buvo neatsiejamas priimamojo atributas¹⁵.

Renginių salė

Iš holo tolyn vedė dvejos durys: pro vienas buvo galima patekti tiesiai į Didįjį saloną, pro kitas – į Renginių salę, dar žinomą Didžiojo valgomojo pavadinimu. Rūmuose – tai viena didesnių erdvių, kuri buvo skirta iškilmingoms vakarienėms, priėmimams, šokiams, rūmuose rengtiems vaidinimams. Tai liudija jau minėti rūmų tarnautojo K. Kraucovo prisiminimai, o apie kultūrinius vakarus šioje salėje užsimena Palangoje bei Tiškevičių rūmuose lankęsis teologas ir lietuvių poetas Maironis (Jonas Mačiulis). Minima, kad toji patalpa buvo padalinama į scenos ir žiūrovų erdves, joje buvo vaidinamos pjesės, vykdavo koncertai, priėmimai su šokių vakarais¹⁶. Kadaise maisto ir gėrimų tiekimui į Didįjį valgomąjį architektas sumaniai suprojektuota lifto šachta¹⁷ šiuo metu tarnauja lankytojų su judėjimo negalia patogumui – palengvina patekimą į visus rūmų ekspozicinius aukštus.

Restauruotų Palangos grafų Tiškevičių rūmų Renginių salės, arba Didžiojo valgomojo, vaizdas.

Fot. S. Bagužaitė-Talačkienė

Restauruotų Palangos grafų Tiškevičių rūmų Raudonojo salono interjero fragmentas.

Fot. V. Aukštaitis

Dabartinės Lietuvos dvaruose dar XVII a. atsirado poreikis turėti protėvių – valdovų, karvedžių, dvasininkų, giminės pirmtakų – portretų¹⁸. Pasakojama, kad ir Tiškevičių rūmų Didžiajame valgomajame iškilmingų pietų ar vakarienių dalyviams už nugarų kabėdavo šeimos protėvių portretai. Šiuo metu Didysis valgomasis – tai daigafunkcinė kultūrinių renginių salė, kurią taip pat puošia įvairūs meno kūriniai – ne tik Tiškevičių amžininkų, bet ir XIX a. pabaigos tapybos ir litografijos darbai, nes daugelis originalių portretų iš šių rūmų neišliko. Galerijoje galima apžiūrėti litografijose pavaizduotus Lietuvos didikų šeimų – Oginskių, Burbų, Čapskių, Riomerių – atstovų portretus iš J. K. Vilčinskio „Vilniaus albumo“. Daugelis iš minėtųjų didikų gimiinių palikuonių turėjo galimybę

lankytis šituose rūmuose. Tapybos darbai atspindi XIX a. pabaigos rūbus, manieras, portretavimo būdą. Paveikslų galeriją puošia ir nežinomo dailininko sukurtas XX a. pradžios Jono Tiškevičiaus (1882–1930) portretas.

Raudonasis salonas

Salonas „raudonuoju“ pavadintas dėl to, kad jame Tiškevičių laikais stovėjo raudonmedžio baldai, kabėjo raudonos užuolaidos, kurių šiuo metu nors ir nebėra, bet jų nebuvimą kompensuoja ir Raudonojo salono interjerą papildė aukštesnės klasės raudonai rusvo atspalvio gobelenai su LDK didžiūnų herbais¹⁹. Šiuose gobelenuose vaizduojama gulbė ir strėlės XVIII a. buvo Kalinowskių šeimos antspaude²⁰. Tokius simbolius savo herbe XVIII a. naudojo ir Igluveckių giminė²¹.

Gobelenas – tai rankų darbo kilimas-paveikslas, kurį nuausti gali tik gabus ir patyręs meistras. Gobelenų piešinius (arba tik eskizus) atlikdavo dailininkai, neretai jau pelnę visuotinį pripažinimą. Darbo kartoną paruošdavo vadinamasis kartonjeras, kuris, kiek sudekoratyvines ir išdidinęs piešinį, kontūrus perpiešdavo ant įtemptų metmenų. Tada darbo jau imdavosi audėjai. Vienas audėjas per metus išausdavo 1–3 m² gobeleną. Taigi, šie kilimai simbolizavo nepaprastą prabangą; net ne visi turtingieji išgalėjo juos įsigyti savo namams²². Gobelenus Vakarų Europoje pradėta austi XI–XII a. sandūroje. Nuo tada jų populiarumas vis augo. Šie kilimai-paveikslai, išausti rankomis ataudų ripso technika, gobelenais pradėti vadinti gerokai vėliau – nuo tada, kai Paryžiaus priemiestyje, buvusioje Gobelinų šeimos dažykloje, buvo įsteigta manufaktūra. Ji nuo 1699 m. vertėsi vien tekstilės dirbinių gamyba. Tokio tipo audiniai dar vadinami arasais, oponais, špaleriais, verdiūromis, milflerais – priklausomai nuo jų dydžio, taikymo pobūdžio, vaizduojamų scenų turinio, ornamentikos, spalvinio sprendimo, gamybos vietos ir kt.

Didžiulis gobelenas „Išlaisvintoji Jeruzalė“²³, kurį taip pat būtų galima įvardinti kaip sugrįžusį į Tiškevičių namus, buvo išaustas XVII–XVIII a. sandūroje Prancūzijoje, Karališkojoje Feleteno (*Feletin*) manufaktūroje²⁴. Jame vaizduojama scena iš krikščionių kovos su saracėnais, kurioje krikščionių kariuomenės vadas Gotfridas buvo sužeistas į koją. Tai Torkquato Tasso (1544–1595) „Išvaduotosios Jeruzalės“ vienuoliktosios giesmės iliustracija. Ilgus metus gobelenas puošė Palangos ir Kretingos Tiškevičių rūmus. Paskutinysis Kretingos dvaro grafas Aleksandras Tiškevičius (grafo Felikso Tiškevičiaus brolis) šį gobeleną buvo padovanojęs Palangos miesto gyventojai, kuri kadaise dirbo tuose rūmuose. Iš jos gobeleną LDM įsigijo 1970 metais²⁵.

Restauruotų Palangos grafų Tiškevičių rūmų Didžiojo salono interjero fragmentas.

Fot. V. Aukštaitis

Remiantis amžininkų prisiminimais, Raudonasis kabinetas buvo vienas iš mėgstamiausių kambarių. Jame šeima praleisdavo daug laiko. Dabar, siekiant atkurti to laikmečio dvasią, saloną puošia akį traukiančios ampyro²⁶ stiliaus komoda ir spinta²⁷. Tai išpūdingi lakuoto raudonmedžio baldai, kurių didingumo ir prašmatnumo išpūdį sustiprina bronzinės detalės su kolonomis, antikiniai motyvai. Salone eksponuojamas puikus Čipendeilo baldų stiliaus²⁸ valgomojo baldų komplekto pavyzdys – stalas su devyniomis kėdėmis, kurių išskirtinis bruožas yra baldų kojų apačios su gyvūnų letenomis, apglėbusiomis rutulius²⁹.

Didysis salonas

Puošniausia rūmų vieta, centrinė ašis buvo Didysis salonas. Čia rūmų svečiams buvo tiekama arbata, aperityvas, vykdavo vakaro pašnekesiai. Iš šio kambario suprojektuotos durys veda tiesiai į pietinę rūmų terasą, kur atsiveria vaizdas į išpuoselėtą rūmų rožyną. Rožių motyvai atkartojami ir Didžiojo salono sienų bei lubų lipdyboje. Šią erdvę išskiria rokoko stiliaus lengvumas, įmantriai besivijančios gėlių kompozicijos ir tipiniai šios stilistikos elementai, pavyzdžiui, kriauklės motyvas ir kt.³⁰ Tarp F. H. Schwechteno brėžinių išlikusių lapų net šeši yra skirti šiai ypač svarbiai rokoko stiliaus patalpai suprojektuoti³¹. Juose preciziškai numatyta lubų ir sienų lipdyba, židinio apdaila bei veidrodžio rėmas. Šios puošnios detalės yra išlikusios ir iki šiol džiugina lankytojus. Dėmesį traukia marmuro židinytis ir virš jo kabantis išpūdingas veidrodis. Šią kompoziciją praturtina židinio laikrodis, porinės žvakidės bei vazos.

Daugiausia rūmuose buvo vėlyvojo klasicizmo laikotarpio, dar kitaip vadinamo ampyru, stiliaus baldų. Tai aiškiai matome Raudonajame, Mėlynajame salonuose, Jaunojo grafo kabinete bei Mažajame salone. Didįjį saloną puošė barokinio stiliaus³² baldai³³. Salone dabar eksponuojamos kėdės, foteliai, sofa ir stalai pagaminti naudojant rantytas lenktas linijas, puošti įmantriais raižiniais. Barokinės kėdės – su aukšta, lenkta atrama. Tai šio stiliaus baldams suteikia išorinio lengvumo įspūdį ir padaro juos patogesnius. Didžiojo salono puošmenos – minkštų baldų komplekto dalys – aptrauktos ryškiais, augaliniais motyvais praturtintais gobelenais.

Didžiojo salono interjerą papildo ir to laikmečio paveikslai bei litografijos, šalia kurių kabo dar du dailininko K. Mordasiewicziaus piešti paveikslai. Vienas jų – Jono Tiškevičiaus portretas³⁴, o kitame vaizduojama maža mergaitė, gali būti, jog kažkuri iš grafo Felikso Tiškevičiaus dukterų³⁵.

Grafiinės buduaras.
Fot. T. Kapočius

Grafiinės kabinetas

Ši erdvė dydžiu ryškiai išsiskiria iš kitų pirmo aukšto kambarių. Jis kur kas mažesnis, o tai kuria jaukaus privatumo įspūdį. Deja, šio kambario, kaip ir šalia esančio Mėlynojo salono, interjero brėžiniai ir piešiniai neišliko³⁶. Mūsų dienas pasiekė tik juodraštinis brėžinys su buduaro durų piešiniu³⁷. Šis kambarys buvo asmeninė grafiinės erdvė. Nors visos pirmo aukšto patalpos yra pereinamos, privatumą užtikrindavo abiejose kambario pusėse suprojektuotos stumdomos ir užveriamos durys. Grafiinės buduaras buvo įrengtas neoklasicistiniu stiliumi. Marmurizuotas sienas puošia XIX a. paveikslai. Interjeras komponuotas naudojant marmurines pastatomas kolonas³⁸, klasicistinio stiliaus spintelę³⁹ bei ampyro epochą įkūnijantį griežtą sekretorę⁴⁰. Moteriškiems kambarių interjerams elegancijos ir lengvumo suteikia Liudviko XV epochos stiliaus kėdės⁴¹ ir rašomasis stalas⁴², ant kurio padėti vokai su laiškų kopijomis kuria ką tik čia dirbusios ponios įspūdį.

Restauruotų Palangos
grafų Tiškevičių rūmų
Mėlynasis salonas.

Fot. V. Aukštaitis

Mėlynasis salonas

Architekto brėžiniuose ši erdvė buvo numatyta šeiminių miegamajam įrengti. Šis švelniai melsvų sienų su išpūdinga sienų lipdyba ampyro stiliaus kambarys turėjo kurti romantišką nuotaiką. Deja, šio kambario brėžinių, piešinių ar nuotraukų neišliko. Vėliau, remiantis amžininkų liudijimais, miegamasis buvo pertvarkytas į grafaičių gyvenamąjį kambarį, kuriame būdavo šnekučiuojamasi, vykdavo susitikimai su svečiais ir mokytojais.

Dabar įžengus į kambarį, visų pirma akį patraukia išpūdingas gobelenas⁴³. Jis unikalus tuo, kad išaustas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) gobelenų manufaktūroje XVIII a. pabaigoje. Lietuvoje jau XVI a. žinota apie gobelenus. Jie buvo vertinami kaip prabangos dalykas. Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas (1520–1572) buvo bene didžiausias dailių amatų mecenatas Lietuvoje, pats sukaupęs didelę gobelenų kolekciją. Inventoriuje, sudarytame po jo mirties, minimi ir vietinių meistrų išausti gobelenai⁴⁴. Ten pat įvardyta 350 kilimų, įsigytų Vakarų Europos ir Rytų šalyse⁴⁵. LDK XVII–XVIII a. gobelenai buvo gaminami Radvilų manufaktūroje Koreličiuose ir Oginskių manufaktūroje Slonime (dab. Baltarusija).

Vėlyvojo klasicizmo, arba ampyro, stilistikos pagrindiniai bruožai – graikiškojo ir romėniškojo stiliaus atgaivinimas naudojant antikinės kultūros ir meno siužetus – perteikti ir kambario sienų lipdyboje, ir baldų dekore. Salono sienas puošia rožių girliandos, kuriose įpinti graikų mitologijos personažų simboliai, pavyzdžiui, muzikos instrumentai (graikiškoji pandura ir dūdelė) bei lankas su strėlėmis, simbolizuojantys

Restauruotų Palangos
grafų Tiškevičių rūmų
Jaunojo grafo kabinetas.

Fot. T. Kapočius

antikinės Graikijos dievus Apoloną (saulės, šviesos dievas bei muzikos, poezijos, mūzų choro globėjas, ne kartą laimėjęs muzikines dvikovas) ir jo dvyne seserį Artemidę (medžioklės deivė). Jiedu dažnai vaizduoti su muzikiniais instrumentais bei lanku ir strėlėmis⁴⁶. Antikinės didybės elementus, itin mėgtus ampyro klestėjimo laikotarpiu, puikiai reprezentuoja Mėlynojo salono baldų dekoras. Didybės nuotaiką kuria spintos⁴⁷, komodos⁴⁸, ypač išraiškingos, spindinčios bronzinės minkštų baldų⁴⁹ detalės.

Jaunojo grafo kabinetas

Kadangi pagal pirminį rūmų įrengimo planą Mėlynasis salonas buvo suplanuotas kaip šeimininkų miegamasis, praktiškumo sumetimais greta jo esančiame kambaryje turėjo įsikurti mažieji vaikai su auklėmis – tam, kad būtų arti mamos. Alfredo Tiškevičiaus (1913–2008) liudijimu, vėliau čia įsikūrė jo brolis – jaunasis grafas Stanislovas Tiškevičius (1907–1974), kuris su motina po tėvo mirties valdė dvarą. Todėl šios erdvės interjeras atspindi darbo kabinetą su visais tokiai patalpai būtiniais atributais. Iškilmingumo ir prabangos suteikia trečiasis rūmų interjerų ekspozicijos gobelenas. Tai verdiūra⁵⁰ – gobelenų tipas, kurio kompozicijoje dominuoja augmenijos motyvai (pranc. *verdure* reiškia „žalumynai“). Šio tipo gobelenuose vešlios lapijos foną dažnai pajvairina žmonių, žvėrių, paukščių figūros⁵¹. Jaunojo grafo kabinete kabanti verdiūra su didikų Pociųjų giminės herbu buvo užsakyta Pociųjų ir išausta Prancūzijoje, Obiusono (*Aubusson*) dirbtuvėse apie 1780 m. (dailininkas – Jeanas Baptistas Pillement’as, 1728–1808). Jų buvo pagaminta net keletas. Per

Restauruotų Palangos grafų Tiškevičių rūmų Mažojo salono fragmentas.

Fot. V. Aukštaitis

Chodkevičius, kurie, spėjama, atliko tarpininkų vaidmenį, šis dabar Palangos Tiškevičių rūmus puošiantis gobelenas buvo perleistas Vokės Tiškevičiams. Šiuo metu jis žinomas kaip vienintelis išlikęs iš Tiškevičių turėtos aštuonių gobelenų kolekcijos⁵².

Kabinetui griežtumo suteikia ampyro stiliaus kolonos⁵³, kurių viena laiko Stanislovo Augusto Poniatovskio biustą⁵⁴. Ši interjero detalė svarbi tuo, kad padeda iš nuotrupų atkurti buvusių rūmų autentišką. Net keliose išlikusiose Tiškevičių rūmų nuotraukose šis biustas matomas stovintis skirtinguose kambariuose – rūmų hole ir Didžiajame salone⁵⁵.

Kambarį neabejotinai puošia ampyro stiliaus knygų spinta⁵⁶ su įspūdingu sparnus išskėtusiu bronziniu ereliu. Ant rašomojo stalo⁵⁷ padėta rašalinė, kelios knygos, kurių viena atversta ir taip kuria kambario gyvumo įspūdį.

Mažasis salonas

Remiantis amžininkų prisiminimais, Mažajame salone grafo svečiai, dvarininkai susirinkdavo pabendrauti ir kartais iki paryčių lošdavo preferančą. Greičiausiai tai vyko jau vėlesniu rūmų gyvavimo laikotarpiu, kai paskutiniai pirmojo aukšto kambariai buvo pertvarkyti iš vaikų kambarių į kitos paskirties erdves. Šio salono interjeras griežtesnis, vyriškesnis. Tokią aurą kuria nuostabūs juodmedžio baldai. Svetainėje lankytojams rodomas autentiškas pilnai išlikęs minkštų baldų ir stalo komplektas⁵⁸. Kartu interjerą puošia prabangi juodmedžio spinta⁵⁹ su dramblio kaulo inkrustacijomis, kuriai žavesio suteikia viduje

eksponuojami sidabro indai. Ampyro stiliaus bruožų turi ir poriniai stovai su antikos mitologijos personažų skulptūromis⁶⁰.

Ižengus į Mažąjį saloną, akį patraukia įspūdingas Aleksanderio Raczyńskiego (1822–1889) darbas – Vincento Polio (1807–1872), žymaus lenkų rašytojo, poeto, geografo, etnografo, profesoriaus, 1831 m. sukilimo dalyvio, portretas⁶¹. Kaip rašo Małgorzata Omilanowska, Palangoje V. Polis tikriausiai nėra buvęs, jei ir buvo, tai ne kaip poilsiautojas, o kaip Lapkričio sukilimo dalyvis. Palangos apylinkėse vykusių kovų siužetą poetas perteikė viename iš savo eilėraščių – „Placówka pod Birutą“ („Sargyba prie Birutės“) iš poetinio ciklo „Pieśni Janusza“ („Janušo dainos“), dedikuoto lenkėms Emiliai Szczanieckai (1804–1896) ir Klaudynai Działyńskiej-Potockai (1801–1836)⁶².

Išvados

Kaip rodo istorija, dvarai ilgainiui tapo ne vien šeiminių gyvenamąja ar poilsio erdve, bet ir kultūrinio gyvenimo centrais. Jie atliko visuomenės telkimo vaidmenį, buvo svarbus tautos kultūros vienijimo, literatūrinės kalbos formavimosi veiksnys, juose formavosi viešojo elgesio, papročių ir kitos tradicijos. Iš užrašytų liudijimų susidaro įspūdis, kad ir Felikso bei Antaninos Tiškevičių namuose lankėsi daug to meto šviesuolių ir garbių asmenų: kunigaikščių, dvarininkų, aukščiausių dvasininkijos hierarchijos atstovų, literatų, profesorių, gydytojų, dailininkų, poetų, muzikantų ir kt. Todėl ir grafų rezidencija turėjo atitikti aukščiausių, įvairių titulų pelnusių svečių poreikius, ir ne tik techninio įrengimo naujovių aspektu, bet ir to meto stiliaus požiūriu.

Apibendrinant galima pasakyti, kad tiek ano meto įvairūs autentiški liudijimai, tiek ir dabartiniam rūmų lankytojui pateikiami dalies rūmų gražiausi interjerai sukuria XIX a. dvaro dvasią. Ją gali pajusti kiekvienas LDM Palangos gintaro muziejaus lankytojas. Ekspozicija suteikia ir naujų žinių apie dvaro kultūrą, šių rūmų kūrimo istoriją ir kasdienį šeimos gyvenimą.

Išnašos

- 1 Šiame straipsnyje, atsižvelgiant į rašytiniams šaltiniams lietuvių kalba būdingą tendenciją, garsių ir Lietuvai nusipelnusių giminių (Tiškevičių, Riomerių, Čapskių ir kt.) atstovų vardai ir pavardės rašomos ne sugramatinta, o adaptuota forma.
- 1 *Grafų Tiškevičių Palangos rūmai. Architekto Franzo Heinricho Schwechteno piešiniai ir brėžiniai*, sud. R. Budrys, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2008, p. 5.

- 2 Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014, p. 38.
- 3 Dauguma lapų buvo sunumeruoti. Tolimiausias turimas išlikęs brėžinio numeris – 116, o archyve saugomi tik 74 lapai. Dalis eskizų ir techninių brėžinių be numeracijos.
- 4 *Grafų Tiškevičių Palangos rūmai. Architekto Franzo Heinricho Schwechteno piešiniai ir brėžiniai*, sud. R. Budrys, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2008, p. 6; Omilanowska M., „Franzo Schwechteno, Édouardo André ir Stanisłavo Witkiewicziaus projektai Palangoje“, *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, t. 9, 2005 m., I dalis, Vilnius, 2007, p. 93–94; Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, Vilnius, 2014, p. 45.
- 5 Budrys R., „Palangos perlo – grafų Tiškevičių rezidencijos – projektas“, *Grafų Tiškevičių Palangos rūmai. Architekto Franzo Heinricho Schwechteno piešiniai ir brėžiniai*, sud. R. Budrys, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2008, p. 10.
- 6 Karwowski S., *Poląga i Kretynga*, Poznań, 1913, p. 8–9; Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014, p. 57.
- 7 Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014, p. 52.
- 8 Židininis laikrodis „Pranciškus I“. XIX a. 3 deš., Prancūzija. Bronza, liejimas, cizeliavimas, auksavimas, montavimas. Iš A. Balyko kolekcijos. Informaciją pateikė LDM Laikrodžių muziejaus rinkinio saugotoja-tyrinėtoja D. Menkutė.
- 9 Porinės lempos, židinio dekoras. XIX a. Iš A. Balyko kolekcijos.
- 10 Istoriniai kostiumai. XIX a., Prancūzija. Iš A. Vasiljevo kolekcijos.
- 11 Valgomojo stalas. XIX a. I pusė, Vakarų Europa. LDM TD 520.
- 12 Snitkuvienė A., „Спадчына графа Міколы Тышкевіча ў Літоўскай калекцыі“, *Рэпрэзентацыя музейфікацыя творчай спадчыны Тышкевічаў у Беларусі і Літве*, Пятая міжнародная Тышкевіцкія чытанні. Мінск, Крэцінга, Мінск, 14–15 мая 2014 г., с. 27–29.
- 13 Nežinomas Vakarų Europos dailininkas. „Sėdintis pažas“. XIX a. II p. LDM S2275.
- 14 *The History of Business Cards: Four Centuries of Introductions*. Prieiga internete: <http://sagemedia.ca/articles/the-history-of-business-cards-four-centuries-of-introductions/> (žiūrėta 2015-08-26).
- 15 Daujotytė V., „Maironis ir Palanga“, *Maironis ir Palanga*, [Parodos informacinis leidinys], Vilnius, 2012, p. 5–10.
- 16 Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, Vilnius, 2014, p. 45.
- 17 *Provincijos dvaras. XVII–XIX a. istorinis portretas ir taikomoji dailė Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkiniuose*, [2002 m. gegužės 15–2003 m. sausio 5 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje vykusios parodos katalogas], Vilnius, 2005, p. 11.
- 18 Audiniai su heraldiniais ženklais. Neidentifikuotos XVIII a. LDK dirbtuvės. LDM TA1398/1–4.

- 19 Antspaudas su Kalinovskių giminės herbu. LDM MPM 628.
- 20 Antspaudas su Iglaveckių giminės herbu. LDM MPM 470.
- 21 *Europos Viduramžių ir Renesanso gobelenai. Gijomis išausta istorija*, Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2014. Prieiga internete: <http://valdovurumai.lt/lankytojams/parodos/europos-viduramziu-ir-renesanso-gobelenai-gijomis-isausta-istorija#.Vd2FvntlBc> (žiūrėta 2015-08-27).
- 22 Gobelenas „Išlaisvintoji Jeruzalė“. XVII a. II p.–XVIII a. pr., Karališkoji Feleteno manufaktūra, Prancūzija. LDM TA 103.
- 23 Apie tai byloja gobeleno apačioje išlikęs įrašas („M+R+DE+FELLETIN+I+SALANDROUSE“). Pabaigoje nurodytas audėjo vardas (+I+SALANDROUSE).
- 24 Snitkuvienė A., „Gobelenai Tiškevičių kolekcijose“, *Mokslas ir gyvenimas*, Nr. 10, 1996, p. 6, 7, 28.
- 25 Ampyras (pranc. *empire* – imperija) – architektūros ir dailės stilius, plitęs XIX a. I pusėje. Vėlyvojo klasicizmo atmaina. Susiformavo Prancūzijoje Napoleono Bonaparto valdymo laikotarpiu. Nė viena valstybė nuo Senovės Romos laikų nebuvo pasiekusi tokios galybės, kokią Prancūzijai užtikrino Napoleonas. Jis ne tik troško šlovės mūsų laukuose, bet ir siekė įamžinti savo bei valstybės didybę daiktuose, kurie jį supo. Baldai taip pat turėjo šlovinti jo – imperatoriaus – asmenį bei valstybės galybę. Ampyro pagrindas – graikiškojo ir romėniškojo stiliaus bruožai. Jo ištakos – antikinis menas. Herkulanumo ir Pompėjos iškasenos sužadino siekį vėl atgaivinti antikinį meną ir kultūrą, ir tai regime balduose – čia įsivyrąja Romos architektūros formos: kolonos, piliastrai, lentynos, karnizai. Gamtiniai motyvai išnyksta, juos pakeičia herojiniai: laurų vainikai, imperatoriškieji ereliai, karo atributika, antikiniai drabužiais pasipuošusios figūros, gyvūnų ir paukščių atvaizdai bei bareljefai. Be to, paplinta egiptietiški sfinksai, obeliskai. Baldai dažniausiai stačiakampio formos, masyvūs, vyrauja tiesios linijos. Didelis dėmesys skiriamas medžių rūšims ir jų kokybei, o pirmenybė teikiama tamsiam poliruotam raudonmedžiui. Jo lygus paviršius dekoruojamas griežtai simetriškais raštais naudojant bronzą bei auksą. Būdingi ir marmuriniai stalviršiai. Ampyro stilius pasižymi paauksavimų gausa. Prieiga internete: <http://www.museumfurniture.com/empire/> (žiūrėta 2015-08-26).
- 26 Ampyro stiliaus komoda. XIX a., Prancūzija. Iš A. Balyko kolekcijos; Ampyro stiliaus spinta. XIX a., Prancūzija. Iš A. Balyko kolekcijos.
- 27 Čipendeilo baldai (arba Chippendale'o baldai) – tai apie 1750 m. atsiradęs anglų baldų stilius. Pavadintas anglų baldininkystės meistro Thomo Chippendale'o (1718–1799) vardu. Jis 1754 m. išleido knygą „The Gentleman and Cabinet Maker's Director“. Šio baldžiaus kurti baldai buvo kelių stilių mišinys: anglų baroko, su savo įmantriais raižinėjimais, prancūziškojo rokoko (Liudiviko XV), kinų meno (lakavimai) bei gotiškojo (detalės). Šio stiliaus kėdės, lyginant su pirmtakėmis – sunkiomis gotikinėmis ir renesansinėmis kėdėmis, – buvo lengvesnės ir praktiškesnės, tačiau jos nestokojo ir dekoru: dramblio kaulo inkrustacijų, prancūziškosios aplikė (užlydytu sidabro sluoksniu), paauksuotų detalių, o gaminamos dažniausiai buvo iš riešutmedžio ir tuo metu novatoriškos medžiagos – raudonmedžio. Šio stiliaus baldai pasižymi

- įmantriais raizžiniais atlošo dalyje, išlenktomis kojomis bei gyvūnų kojytes, apglėbusias rutulius, primenančiais užbaigimais. Prieiga internete: <http://theantiquesalmanac.com/chippendalefurniture.htm> (žiūrėta 2015-08-26).
- 28 Čipendeilo baldų komplektas. XVII a. pab., Anglija. LDM TD 4433/1–7; LDM TD 4471; LDM TD 4472; LDM TD 4380.
 - 29 Johansenas R. B., *Menas ir mes*, Vilnius, 1975, p. 151; Vijrand T., *Jaunimui apie meną*, Kaunas: Šviesa, 1994, p. 119.
 - 30 Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014, p. 50; *Grafų Tiškevičių Palangos rūmai*, [Architekto Franzo Heinricho Schwechteno piešiniai ir brėžiniai], sud. R. Budrys, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2008, p. 34–41.
 - 31 Liudviko XIV (XVII a.) stiliaus baldai pasižymi išraiškingomis baroko formomis. Baldai tvinksi prabanga, traukia dėmesį ornamentų, apdailos detalių puošnumu bei įvairove. Gaminant tokius baldus naudotos lakuotos detalės, prabangios medžiagos. Dekoracijoms dažniausiai naudotas auksas ir inkrustacijos (tai būdinga ir Boull'io stiliui). Charakteringas baroko baldų bruožas – išlenkta koja, sofas ir minkštakrėsliai papuošiami įmantriomis dekoracijomis, apmušami prabangiais audiniais – aksomu ir gobelenu. Prieiga internete: <https://lt.wikipedia.org/wiki/Barokas> (žiūrėta 2015-08-28).
 - 32 Baldų komplektas. XVIII a., Prancūzija. Iš A. Balyko kolekcijos.
 - 33 Kazimierz Mordasiewiczzius. „Jono Tiškevičiaus portretas“. 1905 m. LDM T 709.
 - 34 Kazimierz Mordasiewiczzius. „Mergaitės portretas“. 1900 m. LDM T 687.
 - 35 Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014, p. 53.
 - 36 Grafų Tiškevičių Palangos rūmai, [Architekto Franzo Heinricho Schwechteno piešiniai ir brėžiniai], sud. R. Budrys, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2008, p. 39.
 - 37 Dvi marmurinės kolonos. XIX a., Prancūzija. Iš A. Balyko kolekcijos.
 - 38 Klasicizmo stiliaus spintelė. XIX a., Vakarų Europa. LDM TD 4392.
 - 39 Ampyro stiliaus sekreteras. XIX a., Prancūzija. Iš A. Balyko kolekcijos.
 - 40 Kėdė. XVIII a., Vakarų Europa. LDM TD 4450/2.
 - 41 Liudviko XV stiliaus stalas. XVII a. pab.–XVIII a. pr., Prancūzija. LDM TD 566.
 - 42 Gobelenas su didikų herbais. XVIII a. pab., LDK. LDM TD 1461.
 - 43 Piwocki K., *Tkanina polska*, Wrocław, 1930, p. 28.
 - 44 Mankowski T., *Polskie tkaniny i hafty XVI–XVII w.*, Wrocław, 1954, p. 43.
 - 45 *Mitologijas enciklopedija. 1–2*, Rīga: Latvijas enciklopedija, 1993–1994; *Mitologijos enciklopedija*, [spec. red. A. Butkus], Vilnius: Vaga, 1997, p. 179–180; Laisvoji interneto enciklopedija www.wikipedia.lt, prieiga internete: <https://lt.wikipedia.org/wiki/Apolonas> (žiūrėta 2015-08-26).
 - 46 Ampyro stiliaus spinta. XIX a., Prancūzija. Iš A. Balyko kolekcijos.
 - 47 Komoda. XIX a. pab., Lietuva. LDM TD 4190.
 - 48 Ampyro stiliaus sofa. XIX a., Rusija. LDM TD 4180; Ampyro stiliaus baldų komplektas. XIX a., Vakarų Europa, LDM TD 4345/1–2; LDM TD 4749/1–5; LDM TD 3958.

- 49 Verdiūra su Pociųjų giminės herbu. Apie 1780 m., Obiusono dirbtuvės, Prancūzija. LDM TA 772.
- 50 Pinkutė E., „Gobelenai“. Prieiga internete: <http://www.ldm.lt/naujausios-parodos/gobelenai.htm> (žiūrėta 2015-08-26).
- 51 Snitkuvienė A., „Gobelenai Tiškevičių kolekcijose“, *Mokslas ir gyvenimas*, Nr. 10, 1996, p. 6, 7, 28.
- 52 Ampyro stiliaus kolonos. XIX a., Vakarų Europa. Iš A. Balyko kolekcijos.
- 53 André Jean Le Bruynas (Lebrunas). „Stanislovas Augustas Poniatovskis“. XVIII a. pab. LDM S 700.
- 54 Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014, p. 50, 54.
- 55 Ampyro stiliaus knygų spinta. XIX a., Vakarų Europa. Iš A. Balyko kolekcijos.
- 56 Ampyro stiliaus rašomasis stalas su kėde. XIX a., Vakarų Europa. Iš A. Balyko kolekcijos.
- 57 Baldų komplektas. XIX a. I p., Vakarų Europa. LDM AP 40396/1–10.
- 58 Ampyro stiliaus spinta. XIX a., Vakarų Europa. Iš A. Balyko kolekcijos.
- 59 Poriniai stovai su skulptūromis. XIX a., Vakarų Europa. Iš A. Balyko kolekcijos.
- 60 Aleksanderis Raczynskis. „Vincento Polio portretas“. LDM AP 2718.
- 61 Omilanowska M., *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014, p. 240.

Historical Interiors of the Palanga Amber Museum

DR. SIGITA BAGUŽAITĖ-TALAČKIENĖ, DOVILĖ VALUŽYTĖ

On the 24th of April 2015, Palanga Amber Museum, the renewed branch of the Lithuanian Art Museum (LAM), opened its doors for the visitors in the Tiškevičiai Palace where modern exhibition of amber, restored historical exteriors and interiors are represented.

This publication discusses the first floor interiors of Tiškevičiai Palace which are decorated with furniture, tapestries, paintings, and small plastic pieces from the collections of LAM and private. Visitors are welcomed in the eight halls showing the life of the first hosts of the palace: The Hall, the Event Hall, or the Grand Dining Room, the Red Salon, Grand Salon, Countess Cabinet, the Blue Salon, the Young Count Cabinet and the Small Salon.

The historic interior of the palace has been restored on the basis of preserved iconography, testimonies of contemporaries, sketches and drawings of the palace architect F. H. Schwechten, which were found, in 2006, in the Prussian Cultural Heritage State Secret Archives (Berlin). Author of the exhibition is director of LAM, art critic Romualdas Budrys. Authentic 19th c. Baroque, Empire, and Chippendale style exhibits bring back the visitor to a daily mansion life of the end of the 19th – the early 20th c.